

BAJCZÁRNÉ GYENES ERZSÉBET

Irina Moszkvába készül... de most sem utazik sehova

Medvegyev: *Fodrásznő* című darabjáról¹

Akit megérintett Csehov, az már sosem szabadul tőle. Egy huszonéve látott legendás *Három nővér*-előadás a Katonában, talán az okozhatta a fertőzést. Volt benne egy – számomra biztosan – színháztörténeti pillanat, amikor a teljes Prozorov család és lebzselő vendégeik némán kivárik, amíg egy felhúzott bűgőcsiga végigjárja monoton táncát. Gyermeki naiv örömeiket annyira szomorú látni, annyira tökéletesen leplezi le ez a jelenet a kergetett álmok lehetetlenségét, hogy nem is kell szavakat keresni hozzá.

Na, valami ilyesmit jelent az a jellegzetes kelet-európai groteszk-abszurd vonal, ami valószínűleg Gogol „köpönyegéből bujt elő” – legalábbis Dosztojevszkij szerint. Aztán egy évszázaddal később a cseh-lengyel dráma és film Hraballal, Mrožekkel, Menzellel megfűszerezte egy kicsit, hogy aztán a mi Örkényünk is hozzáadja a maga savát-borsát.

Irina és nővérei négy felvonáson keresztül Moszkvába készülnek, de nem utaznak el... Valaki egyszer frappánsan így zanzásította Csehov valóban nem cselekménydús darabját.

A kortárs orosz szerző, Medvegyev címszereplője szintén Irina, és ő is Moszkvába készül, de most sem utazik sehova. A *Fodrásznő* ugyanis tökéletesen illeszkedik ebbe a kelet-európai trendbe, ami lehet, hogy máshol a világon nem is trend(i), de mi itt a régió közepén nagyon szeretjük – és nagyon is értjük – ezt a jellegzetes, sírva vigadós nyomorúságot, amit elénk tár. A majd egy évtizedes magyarországi színpadi jelenlét nem kop-tatta el; a díjak, hazai és nemzetközi fesztiválsikerek után Salgótarjában is lelkesen üdvözölte a közönség a Rizsakov rendezte tragikomédiát. Több mint száz előadás után is annyira friss, energikus, igazi „szívenütős” produkciót láthattunk, olyat, amire titkon mindenki vágyik. Lehet rajta nagyokat nevetni, de közben kaparja a torkunkat a sírás.

Ebben a mikrovilágban mindenki balek. Irináért ácsingóznak a férfiak a fodrászatban: van köztük kislíú, családos ötvenes, Viktor pedig az anyjával él, aki azt mondja a nőről, hogy „olyan, amilyen, de má’ legalább

¹ A Nemzeti Színház előadása a salgótarjáni Zenthe Ferenc Színházban, 2018. május 9-én, Viktor Rizsakov rendezésében.

van”. Ezek a groteszk figurák mindent megtesznek azért, hogy a lánynak megadják a hétköznapi boldogságát: virág, szavalat, diszkó. A háttér borító újságpapírfalon pedig megelevenedik a szénnel rajzolt szoci idill: repülőgép száll a lakótelep felett; az emeletes házak mellett játszótér, kiscsalád sétál kutyával és lufit tartó gyerekekkel. Mert ezekről itt csak álmodni lehet. Ugyanerre a falra vetítődik ki a „kedvenc” Grace Jones – nagy valószínűséggel csak az ő nevét ismeri a lány –, s amíg szól a *Liber-tango* édes-keserű melódiája, a Viktor által szerzett Grundig televízióknak köszönhetően láthatjuk a filmekben csókolózó párokat. (Igazi posztmodern bravúr az a montázs, amit a rendező a szereplők mögé varázsol!) A vetített boldogság-illúzió előtt pedig a valóság: a férfiak egymással versengve próbálják megszerezni, birtokolni a nőt.

Irina pedig a „*Hát mit csináljak én ITT?*” torokszorító valóságából a feleséggyilkos, börtönben ülő Zsenykával akar Moszkvába menekülni, mert van ott annak „valami barátja, Ranat, aki egy nagyfőnök és azt ígérte, segít.” Hát ennyi. Ennyi is elég a teljes reménytelenséggel szemben. Ebbe kapaszkodva számolja vissza a napokat Irocska a Zsenykával való találkozásig. Ezért bírja ki a tűzoltó Viktor unalmas udvarlását, az állandó meséit a tűzesetekről, a diszkót – egy olyan emberrel, aki nem tud táncolni és azt javasolja, inkább nézzék a többieket. Ráadásul váratlanul megérkezik Kolja, az első férj is, a magát konceptuális művésznek beállító undorító, agresszív alak. Irina mindent kibír, mert Jevgenyij nemsokára kiszabadul... És boldogan vár, mert az élethazugságok – Ibsen óta tudjuk – boldoggá tesznek. De ha azt leleplezi valaki, belepusztulunk. Ebben a darabban szó szerint. A néző szorongva szembesül a vágyott férfi valós szándékaival és nézi végig Irina haldoklását. A brutalitást még inkább felerősíti, hogy az eseményeket egy tárgyilagos nyelvezetű jegyzőkönyvből olvassák fel a színészek. Majd a dráma abszurd megoldása, hogy a tűzoltó Viktor megmenti a félholt Irinát, hogy aztán sült krumplit vihessen neki a kórházba. Kolja pedig a „*Millió rózsaszál*”-t éneкли, mert ő az „aktuális művész.” Thriller után bohózat.

És fordítva. Ebben a darabban hihetetlen tempóban következnek a stílusváltások. Viktor kétszer egymás után képes röhejesen szánalmasan elmondani a lánynak szóló versét, hogy aztán váratlanul harmadszor halálosan komolyan, valóságos érzelmeket szólaltasson meg ugyanazzal a szöveggel. A félbevágott dinnye mintha a születendő gyermek lenne néhány pillanatig, majd jóízűen falatoznak belőle a férfiak.

Eleve a színpadi kellékek kiemelten fontosak ebben az előadásban. Székek, sisakok, kötények, szemüvegek. Képesek azonnal konkrét karaktert

formálni a színészből: leendő anyóst, kolléganőt, kuncaftot. Ráadásul ezek az eszközök többfunkciósak: a létrától a tűzoltófecskendőig. Az előbbi képes asztal és börtönrács is lenni, az utóbbi pedig hinta az álmodozó Irinának. Az asztalt takaró lepel pedig teljes természetességgel lesz egyik pillanatról a másikra a pólyás kis Jevgenyij a nő karjában. Tűpontos tervezés – és mégis abszolút spontánnak tetszik. Heuréka - élmények a nézőnek. Köszönet értük!

Igazi profi munka a Rizsakov által megvalósított látvány, a térkihasználástól kezdve a folyamatosan alakuló háttér falon át a megkoreografált mozdulatokig. A négy színész – Szűcs Nelli, Trill Zsolt, Tóth László, Kristán Attila – elképesztő akrobatamutatványokra is képes, az egész előadás ritmusa lehengető. Ez a dramaturgiát is dicséri, Kozma András egyetlen felvonásba sűrítette a többretegű darabot. A férfiak több szerepet is játszanak, s közben egymásra és a közönségre is reflektálnak, tökéletesen működik a spontán interakció.

Az Irinát játszó Szűcs Nellivel pedig megszületik a színen az *abszurd áldozat* fogalma. Ugyanis induljunk ki abból, hogy Örkény Tót Lajos tűzoltóparancsnoka abszurd hős, amiért értelmetlenül öli meg az őrnagyot. Akkor Medvegyev darabjában az elejétől fogva kihasznált nő (onnantól, hogy a férfiak végignézik, amíg ő görnyedve felmossa az egész színpadot), aki képes a végén még mindig hinni az őt korábban kalapáccsal fejbe verő és felgyújtó Zsenyának, az a nő értelmetlenül vált áldozattá, mert nem tanult belőle.

Tehát abszurd áldozat. Mert az életénél is fontosabb az élethazugsága: hogy egyszer boldog lehet vele, Jevgenyijjel, a gyereke apjával. Vagy: hogy egyszer boldog lehet. Valahol, valakivel. És akkor addig lehet visszaszámolni. Grace Jones meg csak hadd énekeljen. Mert úgy könnyebb kibírni.